

До разової спеціалізованої вченої
ради Донецького національного
університету імені Василя Стуса

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Шаблістого Володимира Вікторовича –
на дисертацію Морозюка Назарія Сергійовича на тему:
«Кримінально-правова характеристика військових насильницьких
кримінальних правопорушень», поданої на здобуття ступеня доктора
філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. На підставі вивчення дисертації та копій публікацій здобувача Морозюка Н.С., слід зазначити наступне.

Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та визначається, перш за все, тим, що у сучасних умовах, коли Україна протистоїть збройній агресії та проводить широкомасштабні заходи із забезпечення оборони та національної безпеки, питання належного дотримання військової дисципліни, організації військової служби та захисту військових інтересів держави набувають особливої ваги. Військові кримінальні правопорушення безпосередньо загрожують боєздатності Збройних Сил України, порушують стійкість військового управління, підривають морально-психологічний стан особового складу, а отже, ставлять під загрозу ефективність національної оборони в цілому.

На відміну від інших груп кримінальних правопорушень, розташованих в окремих розділах Особливої частини КК України, що не мають законодавчого визначення відповідних кримінально протиправних діянь, у першій же нормі Розділу ХІХ «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)», а саме ст. 401 КК України, розміщено поняття військового кримінального правопорушення. Така увага законодавця до військових кримінальних правопорушень свідчить про неабияку важливість протидії таким суспільно небезпечним діянням за допомогою різних засобів, зокрема й кримінально-правових.

Отже, очевидним є той факт, що подана на рецензування робота присвячена актуальній проблемі, розв'язання якої сприятиме подальшому удосконаленню положень науки кримінального права в частині захисту безпеки військової служби від військових насильницьких кримінальних правопорушень.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства й міжнародної практики в цій сфері.

Передусім позитивним слід визнати чітке визначення автором об'єкта та предмета дослідження, що, на жаль, сьогодні не часто зустрічається в наукових

роботах такого рівня. Правильне розуміння об'єкта предмета дослідження дозволило дисертанту зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою, донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском у правничу науку.

Крім того, під час дослідження було використано широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Усі вони застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження. *Разом із тим, обрана методологія дослідження та її характеристика є не без дискусійною, про що напишу далі.*

Обґрунтованість висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується наявністю інформації про використання результатів дослідження у правозастосовній сфері – під час застосування кримінального законодавства у справах про військові насильницькі кримінальні правопорушення, а також в якості науково обґрунтованих заходів щодо підвищення взаємодії з удосконалення систематизації військових насильницьких кримінальних правопорушень (акт впровадження у практичну діяльність Командування Повітряних Сил Збройних Сил України від 2 травня 2023 р.); освітньому процесі – при розробці науково-методичних матеріалів і викладанні відповідних навчальних дисциплін, при проведенні лекційних та практичних занять та у процесі науково-дослідної діяльності студентів (акт впровадження у навчальний процес Донецького національного університету імені Василя Стуса від 5 грудня 2025 р.).

Питання, які розглядаються в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики, що свідчить про поглиблений аналіз порушеної в дослідженні проблеми. Крім того, автор вивчив і проаналізував періодичну літературу з цього питання, що свідчить про спробу синтезувати поряд із загальноприйнятими поняттями новітні підходи до розуміння проблеми правового забезпечення протидії корупції.

З аналізу дисертації видно, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінний емпіричний матеріал, що дозволило дисертанту досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Очевидно, що автор, працюючи над написанням дисертації, дотримувався процедури систематизації наукової літератури під час її аналізу.

На мою думку, дисертант досить дискусійно визначив мету дисертаційного дослідження – надати кримінально-правову характеристику військових насильницьких кримінальних правопорушень, про що також напишу далі.

У процесі дослідження дисертант не абстрагувалася в наукову розробку проблеми, а поставив конкретні та чіткі завдання, у зв'язку з чим дисертація отримала цікавий та корисний напрям не лише в науковому руслі, що дозволило одержати практичні результати, сформулювати корисні для практичного

застосування висновки.

Аналіз рецензованої дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети й виконав поставлені завдання. Причому сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими й оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Структура дисертації добре продумана і відповідає тим завданням, які поставив перед собою автор. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 207 найменувань. Повний обсяг дисертації – 212 сторінок, з яких: основний текст – 174 сторінки, список використаних джерел – 23 сторінок, додатки – 2 сторінки.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні основи дослідження військових насильницьких кримінальних правопорушень» висвітлює генезу кримінально-правового забезпечення запобігання військовим насильницьким кримінальним правопорушенням протягом усіх етапів розвитку української державності; іноземний досвід регламентації відповідальності за вчинення військових насильницьких кримінальних правопорушень; визначення поняття та характеристики значення дослідження військових насильницьких кримінальних правопорушень.

У Розділі 2 «Аналіз складів військових насильницьких кримінальних правопорушень» досліджено об'єкт як елемент складу військового насильницького кримінального правопорушення; об'єктивну сторону досліджуваних деліктів; характеристику суб'єкта та суб'єктивної сторони аналізованих складів злочинів.

Розділ 3 «Сучасний стан, проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства за вчинення військових насильницьких кримінальних правопорушень» присвячений проблемним питанням кваліфікації військових насильницьких кримінальних правопорушень проти порядку статутних взаємовідносин між військовослужбовцями, а також визначенню шляхів їх вирішення та розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства у сфері військових насильницьких кримінальних правопорушень.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення положень науки кримінального права.

Таким чином, структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи пов'язані між собою. Обрана структура дисертації дозволила автору продемонструвати гідний рівень знань з кримінального права, ґрунтовно проаналізувати як положення нормативно-правових актів щодо протидії військовим насильницьким кримінальним правопорушенням, так і погляди науковців з проблематики дослідження. Під час розподілу розділів основного тексту на підрозділи автор дотримувався правил пропорційності та взаємовиключення. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальнотеоретичні та практичні питання, сформулював необхідні

наукові висновки та дефініції.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені ним, об'єднані провідною ідеєю вдосконалення кримінального права в частині захисту суспільства від військових насильницьких кримінальних правопорушень.

Також привертає увагу стиль, яким написано роботу: він означений логічністю, послідовністю та ясністю аргументування думок. Деякі досить складні теоретичні положення дисертації сформульовані зрозумілою мовою, та викладені без зайвих ускладнень.

Загалом на сторінках дисертації авторці вдалося розгорнути цікаву дискусію, використавши широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з різних галузей наукових знань, що свідчить про поглиблений аналіз актуалізованої проблеми.

Таким чином, гарантією достовірності й теоретичної обґрунтованості наукових положень, сформульованих автором висновків і рекомендацій є правильно визначені мета й завдання дослідження, структура та логіка викладеного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна праці полягає в тому, що представлена робота є кваліфікаційною науковою працею, комплексним дослідженням блоку питань, пов'язаних з протидією військовим насильницьким кримінальним правопорушенням, в якому обґрунтовано низку концептуальних понять, теоретичних положень, практичних рекомендацій щодо вдосконалення законодавства у даній сфері. За результатами дослідження обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків та рекомендацій, що мають важливе теоретико-практичне значення.

У роботі враховано положення як національного, так і міжнародного законодавства, проаналізовано теоретичний матеріал, що стосується тематики роботи. Це дало змогу виробити новий підхід до дослідження значної кількості проблем, якими означена протидія такому специфічному виду злочинності.

Переважна більшість положень, винесених автором на захист, і висновків є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, дисертантом уперше аргументовано, що кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості мала б бути диференційована у зв'язку з його вчиненням в умовах особливого періоду, крім воєнного стану (нова редакція ч. 2 ст. 406 КК України), та в умовах воєнного стану (нова редакція ч. 3 ст. 406 КК України).

Тобто роботі притаманна наукова новизна, порушено низку невисвітлених вітчизняною юридичною наукою проблем, розв'язання яких дозволить більш ефективно протидіяти злочинності.

У висновках дисертації на підставі узагальнення основних положень проведеного дослідження проблеми, сформульовано, висновки, пропозиції та рекомендації.

Таким чином, є всі підстави стверджувати, що висновки дисертації є

цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті й завданням дослідження, містять важливі теоретичні положення щодо теорії та практики запобігання насильницьким військовим кримінальним правопорушенням.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувачки.

Основні наукові результати дисертації відображено у 13 публікаціях, з яких: 5 – статті в наукових фахових виданнях України, 2 – розділи в колективних монографіях, 2 – статті в іншому науковому виданні, 4 – матеріали конференцій.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на різних науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи.

За результатами розгляду роботи потрібно також звернути увагу дисертантки на такі дискусійні положення:

1. Щодо змістовного наповнення понять «безпека військової служби» та «військова безпека держави».

Ще у 2015 році мною звернута увага на різний зміст понять «безпека військової служби» – стан військової служби, який забезпечує захищеність військовослужбовців, місцевого населення і навколишнього середовища від загроз, що виникають при здійсненні діяльності збройними силами, та «воєнна безпека» – захищеність національних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави від посягань із застосуванням воєнної сили. Воєнна безпеки людини – стан захищеності її життєво важливих інтересів від посягань із застосуванням різних форм та методів ведення війни¹.

За своєю суттю всі кримінальні припорошення, передбачені Розділом XIX Особливої частини КК України мають своїм пріоритетним об'єктом кримінально-правової охорони безпеку військової служби, а Розділом XIX Особливої частини КК України – воєнну безпеку держави.

Таким чином, більш коректніше у контексті військових насильницьких кримінальних правопорушень вести мову про безпеку військової служби, а не воєнну безпеку держави.

Більш того, автор близько десяти разів у дисертації використовує нове особисте для мене поняття «військового насильства» (с. дис. 24, 78, 80, 183), проте не намагається визначити його зміст. Очевидно, що він точно виходить за межі насильства у контексті військових насильницьких кримінальних правопорушень.

2. Структурно-логічне забарвлення дисертації.

Автор задекларував 8 підрозділів дисертації, яким цілком органічно відповідають 8 дослідницьких задач, що не зовсім корелюється із 11-ма висновками дисертації. Разом із тим, здобувачу вдалося виокремити майже по 2 пункти наукової новизни із кожного підрозділу дисертації, 5 із яких уперше (всього 14), що свідчить про максимальне намагання продемонструвати результати

¹ Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людино-центристське дослідження : монографія. Дніпропетровськ: ДДУВС; Ліра-ЛТД, 2015. С. 45.

дослідження. Хочеться, щоби в майбутній монографії розгляд цього питання знайшов свій розвиток. Під час захисту цьому питанню приділю окрему увагу.

Дослідивши більше двохсот джерел, автор чомусь оминув своєю увагою надбання зарубіжних науковців з означеної тематики, про що свідчить майже відсутні, наприклад, англomовні видання у списку використаних джерел (лише джерело 201). Це ж стосується і праць опонента за темою дисертації.

3. Про зміст дисертації. Заявлена тема дисертації «кримінальна-правова характеристика» нашоухує на роздуми про сміливість дисертанта та її наукового керівника, оскільки саме поняття «кримінальна-правова характеристика» є досить дискусійною в науці кримінального права. Що автор вкладає у зміст цього поняття? Чи стосується він зарубіжного досвіду?

Більш того, метою дисертації є надання кримінально-правової характеристики військовим насильницьким кримінальним правопорушенням. Чи включає сама кримінально-правова характеристика тоді формулювання рекомендацій, спрямованих на вдосконалення КК України та оптимізацію відповідної правозастосовної практики?

4. Останнє, світоглядне, запрошення до дискусії.

У п. 4 висновків дисертації зазначено, що «Враховуючи суспільну небезпеку і психічного насильства у вигляді погрози начальнику, запропоновано криміналізувати таке діяння (поруч із фізичним насильством)». Особисто мені не вистачило у дисертації дискусії з приводу суспільної небезпеки як зайвої ознаки злочину та фіктивної підстави криміналізації відповідних діянь. Про це вестиму мову під час захисту.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання щодо наукової розробки рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності запобігання військовим насильницьким кримінальним правопорушенням.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча і досить дискусійними.

Висновки та рекомендації, отримані під час дослідження, мають важливе практичне й теоретичне значення для науки кримінального права.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були

відображені авторкою у наукових статтях, підготовлених та опублікованих авторкою дисертації, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані авторкою висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для юридичної науки, але й для правозастосовної практики.

Таким чином, дисертація, представлена Морозюком Назарієм Сергійовичем є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, то має істотне значення для розвитку української науки кримінального права та правозастосування.

У підсумку слід зазначити, що дисертаційне дослідження на тему **«Кримінально-правова характеристика військових насильницьких кримінальних правопорушень»** відповідає вимогам, передбаченим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – Морозюк Назарій Сергійович на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент –

Директор

Навчально-наукового інституту

права та інноваційної освіти

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Володимир ШАБЛИСТИЙ

Підпис Шаблистого В.В. засвідчую:

Учений секретар

секретаріату Вченої ради

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

13 лютого 2026 року

Вікторія СИЧОВА